

כבר לא בנוי לגשמיות הזאת

אייל מגד: איך לחיות, ידיעות ספרים 2010, עמודים לא ממוספרים

ספרו החדש של אייל מגד מורכב ממאה ותשעה פרגמנטים של פרוזה הגותית מהורהרת ופיוטית, העוסקת בחיפוש אחר גאולה ומציאתה. זהו ספר השואב את מימיו הצלולים ממעיין האמונה הנוצרית, ומספר על אדם שחש חוסר טעם בכל מה שאחרים מוצאים בו טעם: אהבה לאשה, חיבור לטבע, הנאות יומיומיות ואפילו עולם הרוח והמילים. והוא נחוש לחפש אמונה בעולם שבו האל נעדר. הגאולה מתגלה במקום לא צפוי: בבית יתומים בסיביר, לשם "נגרר" אחר זוגתו כדי לאמץ ילד. ושם, בקצה העולם, מתברר לו מיד שבאותו ילד טמונה אפשרות הגאולה לנפשו המחפשת שחרור מהעיסוק המתמיד בעצמה.

זהו ספר מעורר התפעלות, הולך בגדולות, הבנוי על בסיס הוואנר הנוצרי העתיק של סיפורי קדושים המספרים על התגלות שעברו, ושהביאה אותם לשינוי ולאמונה חזקה, סיפורי קונורסיה (המרה). מגד גם שואב רבות מהפילוסוף הנוצרי בליז פסקל, שספרו *הגיגים* בנוי מהרהורים על מהות הבריאה תוך ניסיון לשכנע את נמעניו שהאמונה באל הנה צורת החיים הנכונה, ושגם מי שאינו מאמין טבעי מוטב לו "להמר" על קיום אל. פסקל נחשב לאחד מאבות האקוסיטנציאליזם, הפילוסופיה הקיומית, שגם היא מהדהדת בספר זה.

השליש הראשון של הספר עוסק בחיפוש האמונה כמפלט אחרון, כבריחה מהעולם הגשמי: "נמאס לקלט את היש, היש הוא זמני ומייאש. חובת הלבבות היא להתרגל להיעלמות, להלל את האין והאפס, את החלל שאליה אנחנו הולכים ושאותו נשאיר אחרינו...". זוהי מעין תיאולוגיה שלילית, המגיעה אל אמונה דרך דיאלוג עם המוות, האפסיות וועירות האדם ביקום.

רוב הספר מתרחש בירושלים, אותה עיר פסגות יפהפייה ומשגעת, שהיא הוירה הטבעית להתגלות דתית. באחד הפרגמנטים עוקב המספר אחרי אשה זרה סביב חומת העיר העתיקה. נראה שמתפתח פלרטוט, אבל אז הוא נפסק, כי "מהר מאוד אתה חושב, מה הלאה, מה אני יכול להציע, מה אני יכול לקבל - ומגיע למסקנה העצובה, שכלום. נניח אפילו שהיא תיפול לידי כפרי בשל - אני כבר לא בנוי לגשמיות הזאת: אני ניזון רק מרעיונות ודמיונות. אני מחכה למשהו שאיני יודע מהו". מעטים זוכרים שמגד החל כמסורר לא רע בכלל, ועבר לפרווה, כשרבים מהרומונים שכתב עסקו בתלות וכמיהה לדמות נשית גואלת. אבל בספר זה התקווה לגאולה נשית נכזבת לחלוטין, האשה נתפסת כ"ארצית" מדי, כטבע נהדר אבל בלתי גואל.

כי המלחמה היא כנגד המוות, על אלמוות או לפחות

על מיצוי מוחלט של החיים, כשגם כל פלאי הבריאה האלוהית אינם מספקים: "זה מה שקורה כשאתה מבקש מהחיים יותר ממה שהם מסוגלים לתת. יותר מלחם, מיין, יותר מאהבה וילדים, יותר מבריאות ונחיות... יותר. מה זה היותר הזה? זמן. עוד זמן. נצח. המלחמה היא על הדרך להרוויח זמן. להאריך ככל האפשר את המסע אל עולם המתים...".

בהמשך, כשמתגלה הגאולה בדמות ילד עצוב בבית יתומים בסיביר, סותר הדובר את האמירה "יותר מאהבה וילדים". אבל ילד מאומץ, שגואלים אותו מבדידותו בקצה העולם, איננו ילד ביולוגי שמואב לעולם בדרך התחרותית הרגילה של רצון להמשך הגזע, רצון להשאת הנגים של הוריו. ובישראל, בשונה מהמקובל בתרבות האירופית, ילדים הם עדיין חובה חברתית. וכיום גידול ילדים נהפך אף למעין דת צרכנית, כשרוחתו הכלכלית של הילד מקדשת כל אמצעי קפיטליסטי.

והמיאוס מכל מה שאנחנו קוראים חיים מתומצת במשפט אחד: "החיים הם הסתרה של האל". והאמונה היא הדרך היחידה לחופש: "כמה מזור להיקלע השכם בבוקר לבית קברות צחיח וחשוף, מופקר לשמש הקופחת מול ים אפור עתיק. כמה מזור, ועוד ביום ההולדת שלי... משם נשאו אותי רגלי למסגד הגדול... התפללתי, אבל לא היה נושא לתפילה שלי. גם היא היתה חשופה ומתפשטת, מופקרת לחסדי האל". זוהי אמונה באל בלתי קונקרטי, רליגיוזיות הפוכה מהאמונה היהודית באל זועם ומחוקק.

דוברו של מגד מתאר את חייו עד כה כחי ילד פגוע שנהפך לגבר הכמה לאשה שתגאל אותו. אבל "לא אצל כולם החיים הם אותה דרמה מתמשכת כמו במקרה שלי: להפך, אצל הרוב יש הדרמה של הילדות, ואחר כך סיפור נפרד, מסוג אחר... רוב האנשים, כך אני מתרשם, מתייחסים לחייהם הפנימיים כאילו הם נוגעים רק לילדות. כאילו רק המערכה הראשונה היא פנימית. אחר כך הקשר בין הפנים לחוץ נתק ומתחילים החיים החיצוניים..."; חישבו על כך, כמה התיאור מדויק: גם בעידן ה"פסיכולוגי" בו רבה המודעות להשפעות הילדות על חיי המבוגר, כמה מאיתנו עוד מתקשרים עם הילד הפנימי אחרי שהופכים להורים, ונכנסים למרוץ המשכנתה-עבודה-יחסים? ועד כמה בכלל אפשר להישאר בקשר עם העולם הפנימי כשהעולם החיצוני וחובותיו הולמים בך מדי בוקר?

מגד מעז לנסח אמירות שאינן פוליטיקלי קורקטיות לגבי נשים, המייצגות את העולם הארצי: "טיפשי לבוא חשבון עם האשה, או לדבר בה סרה. טעות לחשוב עליה כעל מאלפת אכזרית. היא בסך הכל שליחתו הבלתי נמנעת של הטבע...".



אבל בהמשך ההתייחסות אחרת, כשהגבר נתפס כמייצג הכמיהה למוות, והאשה לחיים: "הגבר בוחר באשה כנגד כל הסיכויים, מאחר שהאשה היא בחירה בחיים. הנשיות היא האש המהבהבת בלב האפשר של הגבר. הנשיות היא גחלת החיים בלבו העקר של הזכר. השיגעון הנשי הוא השפיות היחידה שעוד נותרה. האימהות חזקה לאין שיעור מכל מה שלגברים יש להציע. בנשק הזה הנצרות הנחילה תבוסה ניצחת ליהדות: תינוק בורעות אמו". ואכן, החמלה הנוצרית שכל כך חסרה ביהדות הנוקשה, בצירוף הנהייה אחרי אסתטיקה מופלאה של כנסיות ומנזרים, קרצה יותר למין האנושי מציוויי האל היהודי.

והנחמה מגיעה מאימוץ הילד: "...אני שואב את הכוח לעמוד במשימה שהצבתי לעצמי: להחליף את הילד שלא הצלחתי עד היום לפצות, בילד אומלל מקצה העולם, שעליו אני פורש את חסותי". ובהמשך, עולה החשש מהאחריות והציווי במבטו של הילד. האחריות עליה דיבר הפילוסוף עמנואל לוינס, בציווי בפניו של האחר. ואצל מגד: "הילד מפחיד אותי, כי הוא כל כך מציאותי. אין דבר יותר מציאותי ומפחיד מילד. אבל הפחד הוא גם אבי האמונה". וכל הורה מכיר את הפחד הזה, שאנו ממעטים לנסח אותו לעצמנו, הפחד מהמבט החודר של הילדים שקולטים כל ניואנס רגשי, כל שקר, כל חצי אמת ממותקת בהסברים של הורים לילדיהם לגבי מריבות קולניות המתרחשות אחרי שהילדים הולכים לישון.

חציו השני של הספר מוקדש לגאולה עצמה: הדובר לוקח את הילד איתו לכל מקום, לטיולים למדבר ולמעיינות, והעולם נפתח בפניו מחדש, על כל יופיו הנורא. חציו השני של הספר פחות חזק לטעמי. מצד אחד הוא מרגש ונוגע ללב, אבל מצד שני מעט קיטשי. הוא נכתב מתוך השכנוע העמוק, האקסטטי, של המאמין המגלה את אמונתו ומנסה לשכנע בה את מאויניו. אפשר להשוות זאת לחולשתה היחסית של הפרווה המאוחרת של טולסטוי, שבלהט משיחי ויתר על מורכבות הסיפורים שלו. אבל הסיום חוזר להיסוס של ההתחלה, מבלי לבטל את הישגי מהפך האמונה של הדובר.

אני יכול לדמיין את מערכת הוצאת הספרים של מגד, סופר מצליח למדי, כשקיבלו לידיהם את כתב היד הנוכחי. הלם וזעזוע ודאי שררו שם, בידיעה שבמקום רומן על נושא אימוץ, שיוכל היה לשלחב המונים, התקבלה פרוזה מהורהרת ודתית, פילוסופית ופרגמנטרית. כותב שורות אלה הרגיש תמיד רגשות מעורבים כלפי כתיבתו של הסופר, המתאפיינת בישירות גברית משהו, ובפשטות דיבור כנה. אבל ספר יוצא-דופן ואמין זה ראוי לכל קורא שיימצא לו.

יובל גלעד